

skrivet **ekla** (ack.); det har uppfattats som en felristning för *Hælg* (se U 687), men det torde vara mera befogat att sammanställa det med **akla** (ack.) på U 1151 och uppfatta namnet som *Ængli* eller *Ægli*. Emot antagandet av en felristning för **halki** *Hælg* talar också, att den med all sannolikhet av samme ristare utförda U 793 har den korrekta formen **halha** *Hælg*. Också det egendomliga mansnamnet **ygila** (ack.) på en runristad gravhäll i Skänninge förtjänar måhända att anföras i detta sammanhang; se S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1943, s. 317.

Enligt E. Brate (i *Svenska runristare*) är U 1151 ristad av Erik, alltså av den ristare som namnger sig på Rotbrunna-stenen (U 1165). Brate attribuerar fjorton osignerade västuppländska ristningar till Erik, nämligen U 762, 768, 769, 774, 779, 793, 1151, 1153, 1154, 1155, 1156, 1157, 1172 och 1173.¹ Han anser, att alla dessa ristningar »hava en så enhetlig karaktär, att deras samhörighet knappt är tvivelaktig».

Anmärkningsvärt är, att Erik endast har signerat en enda ristning (U 1165), och att han, när han namnger sig, använder lönnskrift, s.k. is-runor. Onekligen finnas stora yttre likheter mellan Brunnby-stenen och den signerade U 1165; en detaljgranskning visar emellertid karakteristiska olikheter mellan de båda ristningarna. Om man jämför de fyra bevarade **s**-runorna på U 1165 med Brunnby-stenens sju **s**-runor, framträder en tydlig typskillnad. På den signerade stenen finner man genomgående en **s**-runa med påfallande kort mellanled, som går vinkelrätt mellan över- och underled, medan Brunnby-stenens **s**-runor ha längre spetsvinkliga mellanled. Icke i något fall likna de båda ristningarnas **s**-former varandra. Även **a**- och **n**-runorna avvika: alla bevarade **a**-runor på den signerade stenen (6 fall) ha ensidig bst, medan Brunnby-stenens (15 fall) ha dubbelsidig bst. Detsamma gäller om **n**-runorna. Vidare kan anföras, att **t**-runans bistavar hos Erik genomgående utgå från ramlinjen (5 fall), medan de på Brunnby-stenen (7 fall) utgå från hst. På snarlikt sätt avvika i flera fall de båda ristningarnas **u**- och **r**-runor. Vad helheten beträffar torde man kunna säga, att Brunnby-stenens ristare har varit en något skickligare, en något elegantare ristare än Erik, sådan som han framträder på U 1165.

De stora likheter som förefinnas mellan Rotbrunna-stenen (U 1165) och Brunnby-stenen torde icke bero på att de ha utförts av samme ristare, utan på att runmästarna ha tillhört samma skola. I alla händelser är det försiktigare att icke attribuera U 1151 till en bestämd ristare.

1152. Brunnby, Frösthults sn.

Pl. 129, 130.

Litteratur: B 1134, L 789, D 1:290. J. Bureus, F a 6 s. 112 n:r 15 (Caspar Cohl), s. 190 n:r 128 (Rhezeliu), F a 5 n:r 123, F a 1 s. 30, F a 20 s. 34, F f 6 n:r 53; J. Rhezelius, F a 10:1 n:r 156, F l 2 n:r 58; O. Verelius, *Manuductio ad Runographiam Scandicam* (1675), s. 51; Ransakningarna 1667–84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 4, bl. 180; P. Dijkman, *Historiske Anmärkning* (1723), s. 157 f.; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 194; O. Grau, *Beskrifning Öfver Wästmanland* (1754), s. 628 f. [omtrycket 1904, s. 486 f.]; W. Tham, *Beskrifning öfver Sveriges rike* 1:2 (1849), s. 85; R. Dybeck, *Anteckning, odat.* (ATA), *Reseberättelse för år 1876* (tryckt i Runa [fol.] 1876), s. 38; O. F. Kugelberg, *Några ord till upplysning om bladet »Enköping»* (1863), s. 38; UFT h. 3 (1873), s. 34; *Västmanlands läns kalender* 1881, s. 254; Lars Ersson i Klasbo, *Fornminnen inom Wästmanland* (ATA); E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 42; S. B. F. Jansson, *Runinskriftsinventering* 1943 (ATA); B. Bergman, *Uppländsk run- och bildstensristning* (1948), s. 102.

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckningar (i F a 10:1 och i F l 2); J. Bureus, kopparstick (i F f 6 och i O. Verelius a. a. s. 51); J. Hadorph och P. Helgonius, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta*, B 1134 och i Grau a. a. tab. XV); Dybeck, D 1:290.

Runstenen står rest vid norra kanten av landsvägen Brunnby–Ekeborg, 7 m. V om infarten till Brunnby n:r 2. Stenens plats är utmärkt på Geologiska kartbladet »Enköping» samt på Ekonomiska kartbladet »Lådö» (1953).

Efter Caspar Cohls och Rhezelius' läsningar har Bureus upptagit inskriften i sina samlingar. Enligt Cohl fanns stenen »å Brunneby giärde wedh östre grinden» (F a 6) och enligt Rhezelius »Widh Brunby byen»

¹ Att Brate icke hänför också U 755 Kälsta, Litslena sn, till Erik är egendomligt. Ristningen fyller nämligen fullständigt de krav, som Brate ställer för en attribution till denne runmästare.

Fig. 496. U 1152. Brunby, Frösthults sn.
Efter teckning av Rheselius i Fa 10:1.

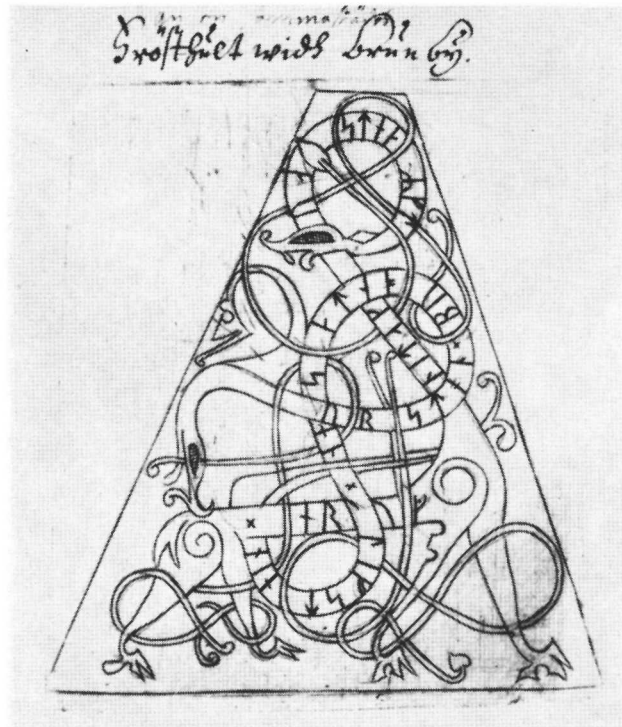

Fig. 497. U 1152. Brunby, Frösthults sn.
Efter kopparstick av Bureus.

(F a 6), »Fröstult Sochn. J Brunby Giärdet» (F a 10:1); F f 6: »Frösthult widh Brunby».¹ — O. Verelius: »Brunby stenen i Frösthult sochn». I *Ransakningarna* 1667–84 finnes en av länsmannen Aron Bergström den 12 maj 1682 undertecknad »Specification uppå dee gambl: Antiqu[i]teter, som ... befinnas uthi Wäsby lähn». Där uppges, att U 1152 står »uthi brunby giärdet in Emot bärgeinstorp.»

På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes påskriften »Brunneby gärde i Frösthult Sochn» (B 1134: »Brunby Gärde i Frösthults S.»; L 789: »Brunby gärde»). Grau, som återger Hadorphs och Helgonius' träsnitt, skriver (a. a. s. 628): »Wid Brunby här i socknen äro twänne Runstenar til finnandes». Om U 1152 skriver han, att den »står i gärdet». — R. Dybeck antecknar, att stenen »står i samma bys [= Brunnbys] gärde, der äfven tre mindre grafkullar finnas.» Om uppgifterna i hans reseberättelse se U 1151. I *Sveriges runurkunder* anger han platsen på följande sätt: »Stenen står i en täppa och invid en byggnad i södra gården.» I beskrivningen till Geologiska kartbladet anmärker O. F. Kugelberg, att »en kullfallen» runsten ligger »vid vägen öster om Brunby». *UFT*: »Brunby gärde ... Stenen ligger kullfallen.» Uppgiften, att stenen hade fallit omkull, är enligt Dybeck oriktig; se hans ovan s. 580 citerade reseberättelse för år 1876.

Vid runinskriftsinventeringen 1943 låg stenen omkull; den restes därför, på den plats där den låg, genom Riksantikvarieämbetets försorg.

Grå granit. Höjd 2,09 m., bredd (nedtill) 1,56 m. Ristningen är genomgående grunt huggen. Talrika felristningar i ornamentiken kunna iakttagas. Ristningsytan är jämn och slät.

Inskrift:

+ erlyg + let akua + sten + rfti pursten + buonta sen + lifsten +

Ärnlaug let haggva stæin æftir Þorstein, boanda sinn. Lifstæinn.

»Ärnlög lät hugga stenen efter Torsten, sin man. Livsten (ristade).»

¹ Ovanför denna överskrift, som är överstruken, står »Än en sammastädes».

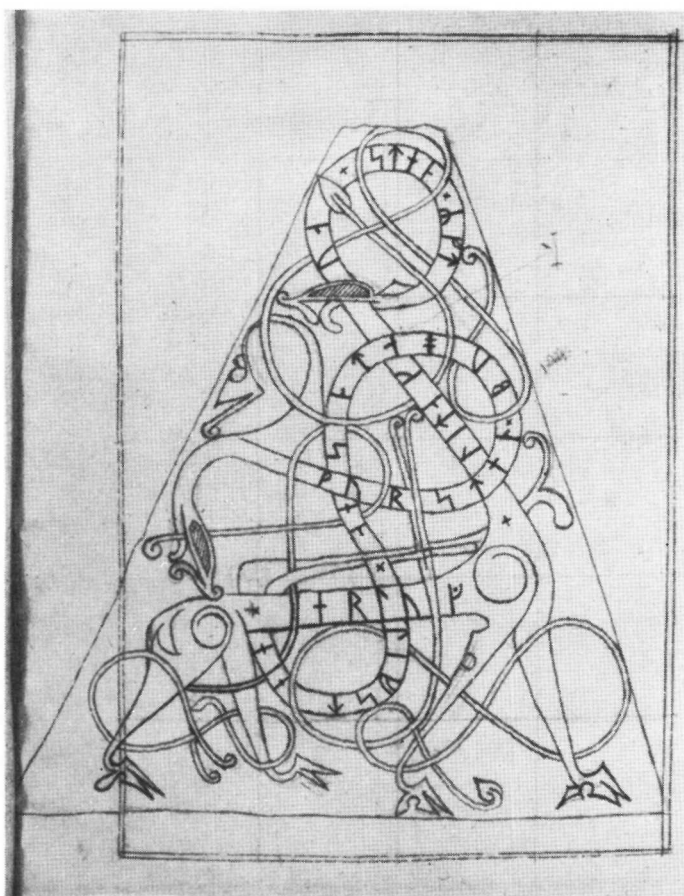

Fig. 498. U 1152. Brunnby, Frösthults sn.
Efter teckning av Rhezelius i F1 2.

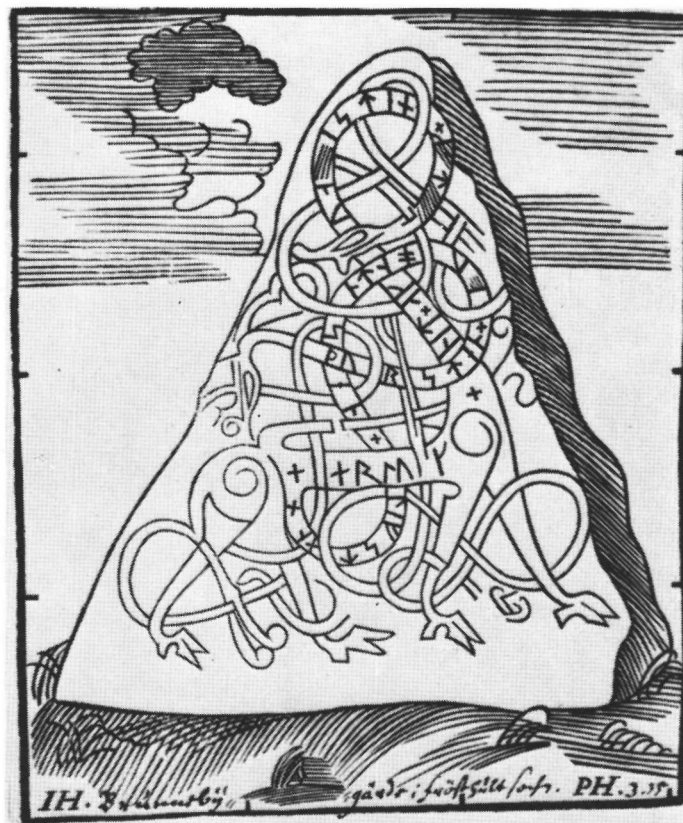

Fig. 499. U 1152. Brunnby, Frösthults sn.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 1134).

Till läsningen: Inskriften börjar i fyrfotadjurets bål med ett sk; skiljetecknen ha genomgående formen av ett kors. 1 **e** är tydligt stunget. I 4 **y** och 5 **g** äro punkterna grunda men säkra. 6 **l** når ej ramlinjen. 7 **e** är tydligt stunget. Sk saknas före 9 **a**. 10 **k** är ej stunget. 15 **e** är tydligt stunget. Sk saknas efter 20 **i**; framför 21 **p**, som står i en annan slinga, finnes ej heller sk. I 21 **p** har bst en kantig, rektangulär form; jfr 28 **b**. 26 **e** är tydligt stunget. 28 **b** har kantiga bst; jfr 21 **p**. 30 **o** har dubbelsidiga, nästan vinkelrätt ansatta bst. 32 **t** står uppochned. Sk saknas efter 33 **a**. 35 **e** är tydligt stunget. 38 **i** är ej stunget. 42 **e** är tydligt. Inskriften slutar med sk efter 43 **n**.

Cohl (F a 6): **erlyg** × **llt** × **akua** × **sten** × **rfti** × **purstan** × **buonta sin** ×. Rhezelius (F a 6): **erlug** + **lit akua** + **sten** + **rfti** · **purstain** + **buonta sen** + **lifstein** +. Hadorph och Helgonius (B 1134): + **arluk** + **nit** × **akua isten** × **r** ... **t** ... **pursten** + - **uonta sen** + **lifstann**. (Verelius, Dijkman, Celsius och Grau återge endast äldre läsningar; deras uppgifter om inskriften sakna sålunda självständigt värde.) — Dybeck: × **erlug** × **llt akua pn sten** × **rfti pursten** × **buonta sen** × **lifstan** ×. Han anmärker: »En äkta Uplandsristning. P i PURSTEN och B i BUONTA besynnerliga.» Anledningen till att Dybeck felaktigt har satt in de två runorna **p** och **n** mellan **akua** och **sten** är, att han har uppfattat en detalj av det minsta ormhuvudet som ett **p** — detta huvud har ristaren nämligen placerat i runslingan — samt att han har uppfattat sk före 13 **s** som en **n**-runa.

Bureus' översättning (i F a 5) lyder: »ErLyca fecit sculpi saxum in mem. Thur Stani.» Inskriftens sista namn utelämnas alltså. — Verelius tolkar inskriften på följande sätt: »Ärlaug let hacka stenen efter sin man

Thorsten. Lifsten.» Han påpekar, att »thet ordet risti Runer» fattas. — Dijkman: »Erlug lät hugga sten effter sin bonde *Thorstin*. *Lifsten* ristade Runorna; hwilka twänne sista ord intet stå på stenen.» Hans »Anmärkning» till ristningen lyder: »1. EN artig wäl ritad ok nästan trikantig sten. 2. Figuren af Runska Inscription består af et stort fyrbenat ok klöfftat diur, som har en lång halss ok drakehufwud, på hwilkens halss och kropp en del af runorna ritade äro; warandes i Figuren en Orm sammanslingad. 3. Af *Lifstens* namn märckes at Stenen är opsat i Kristendomen.»

Verelius och Dijkman uppfatta sålunda runföljden 37–43 **lifsten** som ristarens namn. Detta är uppenbarligen riktigt. Grau däremot låter inskriften börja med detta namn och får därigenom följande givetvis oriktiga tolkning: »Lifsten och Erling läto hugga denna sten efter sin man Thorsten.»

Runföljden 1–5 **erlyg** skall återge det från hela Norden kända, men mycket sällsynta kvinnonamnet *Ærnlaug* (*Arnlaug*). Samma namn finnes på en annan av Simtuna härads runstenar, nämligen U 1164. Också denna sten är signerad av Livsten. Det är då onekligen frestande att antaga, att det ovanliga namnet åsyftar samma person. Ärnlog har i så fall vid två olika tillfällen uppdragit åt Livsten att rista stenar, den ena vid Stora Runhällen i Västerlövsta sn (U 1164), den andra vid Brunnby i Frösthults sn, där hon av inskriften att döma bodde som gift. Avståndet mellan U 1152 och 1164 är fågelvägen omkring 2,5 mil. Samma namn förekommer också på U 773. — Mannens namn, *Þorsteinn*, tillhör som bekant runinskrifternas allra vanligaste mansnamn.

U 1152 är signerad av Livsten, vilkens verksamhet just var förlagd till Upplands västliga och sydvästliga bygder samt angränsande delar av Västmanland. Anmärkningsvärt är, som redan Verelius har framhållit, att orden »ristade runor» saknas efter ristarens namn. Eljest utsätter Livsten regelbundet både predikat och objekt i signatursatsen. Om andra fall, då runinskrifter ha signerats endast med ristarnamnet, se U 1075. Om namnet *Lifsteinn* se U 173¹.

U 1152 är ett i alla avseenden typiskt exempel på Livstens konst.

1153. Bärby, Simtuna sn.

Litteratur: B 657, L 781. Ransakningarna 1667–84; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 175; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 214; O. Grau, Beskrifning Öfwer Wästmanland (1754), s. 618 [omtrycket 1904, s. 482]; N. R. Brocman, Anteckning i R 556 a (Bautil); W. Tham, Beskrifning öfver Sveriges rike 1:2 (1849), s. 86; A. E. Björkman, De paroecia Fjerdhundria Simtuna (1851, diss. Ups. præs. J. H. Schröder), s. 4; R. Dybeck, Simtuna socken 1859 (ATA), Reseberättelse för år 1876 (tryckt i Runa [fol.], 1876), s. 37 f.; UFT h. 3 (1873), s. 66; Vestmanlands läns kalender 1881, s. 397; Lars Ersson i Klasbo, Fornminnen inom Wästmanland (ATA); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 65; K. A. Karlinder, Bärby, Simtuna socken och härad, 1925 (ATA); B. Bergman, Uppländsk run- och bildstensristning (1948), s. 131; S. B. F. Jansson, Järvsöstenen (i: Fornvännen 1952), s. 103.

Avbildning: J. Hadorph och P. Helgonius, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta, B 657 och i Grau a. a.).

Om denna sedan länge försvunna runsten finnes följande uppgift i *Ransakningarna* 1667–84: »Een Runsten omkullfallen på Wadhby skogh men nu sedermera uprättat». Uppgiften lämnas i en »Specification uppå dee gambl: Antiqu[i]teter, som ... befinnas uthi Wäsby lähn», undertecknad av länsmanen Aron B: Bergström och daterad »Sahla d: 12 Maij A:o [1]682». Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften »Bärgby skog wid Sala vägen i Simtuna Sochn» (B 657: »Bergby, vid Sala vägen»; L 781: »Bergby skog, vid Sala vägen»). Celsius lämnar följande upplysning om stenens plats: »Simtuna och Bärby. på Wadz skog, $\frac{1}{4}$ mjl från Wad, åt Salbergz Wägen». N. R. Brocman inför i sitt exemplar av *Bautil* (vid B 657) denna Celsius' platsuppgift. Grau: »Wid Sala vägen på Bärby skogen står ock en Runsten». A. E. Björkman (i *De paroecia Fjerdhundria Simtuna*): »Alius prope vicum *Bärby* ad viam quæ Salam fert».

Dybeck har utan framgång sökt U 1153. Han skriver år 1859: »Bland Simtuna sockens sju Runstenar har jag förgäfvets sökt Liljegr. 781 [= U 1153] och 782 [= U 1154]». I *Runa* (fol.) 1876 redogör Dybeck för

¹ A. Kock, som utgår från den äldre, oriktiga läsningen **lifstan** (L 789), stöder sig bl. a. på U 1152, då han hävdar, att det till namn på *-steinn* skall ha funnits en ljudlagsenlig sidoform *-stan*; se *Svensk ljudhistoria* 1 (1906), s. 338. Kocks uppfattning saknar grund. Se I. Modér i *Namn och bygd* 40 (1953), s. 68 f.